

dospělých (akademie); požaduje jejich veřejné uznání a zrovnoprávnění s analogickými institucemi státními.

76. Hlavní zásady svého působení na okolní společnost vyjádřila katolická církev autoritativním způsobem v pastorální konstituci 2. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě „*GAUDIUM ET SPES*“ (Radost a naděje). V ní církev potvrzuje, že se nevzdává práva mluvit k problémům světa a navrhopvat jejich řešení, přesvědčena, že její návrhy předčí všechny ostatní pokusy o řešení této problematiky, protože jsou odvozeny z Božího zjevení o určení člověka. Jde však o to, aby církev mluvila aktuálně, majíc na mysli skutečné problémy živých lidí, nikoli jen nadčasové principy. Připouští, že nemá hotové recepty na řešení všech problémů, žádá však, aby se u každého konkrétního problému pronikalo vždy k jeho duchovní podstatě. Církev chce zasahovat do veřejných otázek hlavně prostřednictvím svých členů – laiků (viz 50).

76.1. Nové důrazy, kterými konstituce *Gaudium et spes* (GS) aktualizovala katolickou sociální nauku, je možno shrnout do několika hesel:

76.1.1. Hominizace. Konstituce zastává názor, že dnešní svět je třeba nazírat z hlediska člověka a lidských otázek. Na slavnou úvodní větu konstituce, že žádná lidská radost a naděje, ale ani úzkost a sevření, nejsou církvi Kristových učedníků cizí (GS 1), navazuje programové vyhlášení: „Těžiskem našeho výkladu bude tedy člověk, a to člověk ve své úplnosti, s tělem i duší, srdcem i svědomím, s myslí i vůlí“ (3). Jde o to, proniknout za problémy struktur a institucí k hlubším lidským otázkám, jež se v nich skrývají. Toto proniknutí je specifickou možností křesťanské víry, vždyť „Kristus... plně odhaluje člověka člověku samému“ (22). Tento základní úhel pohledu na současný svět má své důsledky, například: „Uspořádání věcí má být podřízeno řádu osob, a ne naopak“ (26); „hospodářský pokrok musí zůstat pod kontrolou člověka“ (65) aj.

76.1.2. Dialog. Na několika klíčových místech konstituce výslovně prohlašuje, že církev chce vést s dnešním světem rozhovor. „Tento sněm... nemůže výmluvněji dokázat svou vlastní sounáležitost, úctu a lásku k celé lidské rodině... než že s ní o rozličných těchto problémech začne rozhovor, přinášeje světlo, čerpané z evangelia“ (3). Základnou tohoto dialogu a spolupráce se světem je – předpokládaně společná – starost o důstojnost lidí. Církev tedy upouští od paternalistického poručníkování a připouští,

že přijala od světa „nemalou pomoc“ ve věcech, kde sama závisí na vnějším prostředí, ano i „z odporu svých protivníků a pronásledovatelů“ (44).

76.1.3. Služba. Služba je v konstituci prohlášena za nejpřiměřenější modus aktivní přítomnosti církve ve světě. „Síla, kterou je církev schopna vlévat dnešní lidské společnosti, záleží v oné víře a lásce, které byly uvedeny v život, a nikoli v zevnější nadvládě, vykonávané čistě lidskými prostředky“ (42). Na ztrátu svých mocenských pozic církev nereaguje uraženým vzdorem, jak tomu namnoze bylo dříve, nýbrž pokouší se pochopit tuto situaci jako „znamenání doby“, jako novou příležitost služby, neodkázané na „čistě lidské prostředky“. Samozřejmě to neznamená, že by se hned vzdávala všech možností vnějšího působení; neprohlašuje, že prostředky vnější nadvlády byly v jejích rukou zásadně nelegitimní. Ale celou konstitucí i některými následnými dokumenty prostupuje jiný duch, duch pokorné služby lidskému společenství.

76.1.4. Pluralita a diverzita. Základní rámec sociálních nauk a přístupů zůstává v platnosti. Ale konstituce připouští, že vzhledem k velké různosti speciálních situací a při velké rychlosti změn v dnešním světě je možno a nutno se v tomto rámci rozhodovat samostatně. Dokonce je myslitelné, že křesťané se mohou v určitých situacích, z ryzích pohnutek, rozhodovat nestejně; v takovém případě mají spolu navzájem hovořit a nedovolávat se pro jedno či druhé stanovisko autority církve. Několikrát konstituce zdůrazňuje, že církev se „neváže na žádnou určitou formu lidské kultury nebo politického, hospodářského či sociálního systému“ (42). Je třeba vždy pracovat podle dobových a místních okolností.

76.1.5. Relativní autonomie světských skutečností a činností. Lidské činnosti (např. věda, umění) a lidské kolektivy, které tyto činnosti vykonávají, mají jistou „svézakonnost“: Musí se řídit pravidly, jež jsou jim vlastní, nikoli pravidly, které stanovila církev. Konstituce odmítá názor, že je povinností církve přímo ukládat pravidla všemu, co se ve světě koná; vyslovuje nad tímto přístupem, pokud se v minulosti uplatnil, politování a činí jej odpovědným za četné spory a sváry, v neposlední řadě i za názor, že věda a víra jsou v nesmiřitelném rozporu. Autonomie světských skutečností a činností je však jenom relativní: platí v rámci stvořené skutečnosti. Vyčází z poznání, že stvořené věci mají „svou vlastní stálost, pravdivost, hodnotu, vlastní zákony i uspořádání“; to vyplývá z víry ve Stvořitele, a proto není v rozporu s vírou tyto věci poznávat jejich vlastními metodami.

„Kdo se snaží pokorně a vytrvale zkoumat záhady skutečnosti, je, třeba i nevědomky, jakoby veden Bohem“ a jeho úsilí není urážkou, nýbrž spíše oslavou Boha. – Autonomii je však možno chápat také nesprávně, tj. ve smyslu názoru, že časné věci nejsou závislé na Bohu „a že jich člověk může užívat beze vztahu ke Stvořiteli“ (všechny citáty z GS 36). Tento typ autonomie konstituce rozhodně odmítá, už proto, že světu nelze řádně porozumět bez zřetele k Bohu; skutečnost se stává stále nejasnější a přístupnější různým manipulacím.

Jednota církve, ekumenismus

77. JEDNOTA CÍRKVE je pro katolictví otázkou fundamentální. Katolictví se nikdy principálně nesmířilo s představou, že by Kristova církev mohla existovat jako soubor více, mnoha církevních útvarů anebo že by to dokonce bylo věci na prospěch. V lidu Kristově existuje sice velmi široký pluralismus názorů, postojů, typů zbožnosti atd., ale specifická církev spočívá právě v tom, že všechny tyto různé pozice jsou uvedeny ve vnitřní jednotu, jejímž rámcem je společenství s biskupským stolcem římským.

77.1. Teologický argument, který umožňuje tuto „jednotu v různosti“, je opět, jako v pravoslaví, povahy trojiční. Dárce a strážce různosti je Duch svatý, který působí mnoha různými způsoby a dary (charismaty); jím je legitimována různost zásadním způsobem. Duch svatý však nepůsobí mimo Krista nebo proti Kristu, který jedinečností své služby všechny, kdo se nazývají jeho jménem, spojuje v jednotu.

77.2. Společenství s biskupem římským je pouze vnějším svorníkem jednoty katolické církve. Ve skutečnosti jde o příslušnost k celé mohutné tradici, o níž katolík věří, že má svůj původ u apoštolů, a tedy v Kristu. Nicméně je katolická církev ve svém realismu přesvědčena, že takového konkrétního vnějšího svorníku je zapotřebí, nemá-li jednota církve zůstat vágní, pomyslnou.

78. Se SKUTEČNOSTÍ FAKTICKY ROZDĚLENÉ CÍRKVE se katolictví až do nedávna oficiálně vyrovnávalo tvrzením, že pouze katolická církev uchovala neporušenou jednotu a vše, co v křesťanství existuje mimo její hranice, je narušením jednoty Kristova lidu. Má-li se pravá jednota obno-

vit, je prý třeba, aby ostatní křesťané našli cestu zpět do církve katolické, kam de facto patří.

78.1. V klasické doktríně šlo o dvě kategorie narušitelů jednoty: „*haeretici*“ jsou pokřtění křesťané, kteří se nezřekli víry, ale v podstatných bodech ji vykládají odlišně od učitelského úřadu církve; „*schismatici*“ ruší jednotu církve nikoli v učení, nýbrž tím, že odpírají podřízenost biskupskému úřadu ve spojení s Římem. Do první kategorie byli zařazováni křesťané reformační, do druhé kategorie křesťané východní tradice. – Na 2. vatikánském koncilu se pro křesťany jiné církevní příslušnosti začalo užívat souhrnného označení „oddělení bratři“, *fratres separati*, ale i toto názvosloví je nyní opuštěno.

79. ZMĚNU v nazírání přinesl opět 2. Vatikánský koncil. Neslevil sice ze základního přesvědčení, že pravá církev Kristova „se uskutečňuje“ (*subsistit, viz 32.3*) v církvi katolické, nicméně uznal, že ostatní útvary křesťanské mají svůj podíl v příběhu spásy a tudíž jakousi hodnotu „církevnosti“, jakousi míru participace na pravé církvi, a existují tedy v určitém, byť nedokonalém společenství s církvi katolickou. Lidská pošetilost a hříšnost, která způsobila rozdělení, nemohla nikdy úplně zničit společenství mezi křesťany, neboť je založeno v Kristu; jeho výrazem je uznávaný křest. Je možno vyhledat a pojmenovat jednotlivé prvky, které jsou společné církvi katolické a církvim ostatním: doklad, že společenství mezi těmito církvemi v jisté míře nepřestalo existovat.

79.1. Změněný přístup ke křesťanům mimo katolickou církev se odrazil již v samotném průběhu koncilu. K účasti na něm byli jako pozorovatelé pozváni zástupci jiných církví a svazů církví a také další osobnosti křesťanského světa; prostřednictvím nově zřízeného Sekretariátu pro jednotu křesťanů s nimi vedení koncilu udržovalo kontakt a sledovalo jejich reakce na projednávané otázky. Když nově zvolený papež Pavel VI. zahajoval druhou periodu koncilu, přerušeno úmrtím papeže Jana XXIII., obrátil se na tyto nekatolické pozorovatele s projevem lítosti a prosbou za odpuštění, pokud také katolická církev přispěla k roztržce v Kristově církvi. Především však koncil vypracoval nový model vztahů katolické církve k církvim ostatním.

79.2. Tento nový model byl vyjádřen v koncilním dekretu o ekumenismu „*Unitatis redintegratio*“. Na něj se odvolávají všechny pozdější

projevy k otázkám jednoty, zejména oba ekumenické direktáře, první z let 1967–1970, druhý r. z. 1993 (česky 1995), které obsahují směrnice k praktickému provádění ekumenických principů a norem katolické církve. Tyto směrnice je uloženo konkretizovat místními církvemi. Svůj odraz našel tento model i v Kodexu kanonického práva (1983) a v Katechismu katolické církve (1992).

80. Klíčovým pojmem nového pojetí je pojem SPOLEČENSTVÍ (*communio, koinónia*). Podstatou společenství křesťanů je jejich spojení s Bohem skrze Krista a působením Ducha svatého. V podmínkách tohoto věku se toto společenství víry, naděje a lásky uskutečňuje jakoby na trojí rovině; jako společenství místní církve, shromážděné kolem svého biskupa; jako společenství mezi místními církvemi kolem biskupa římského; jako společenství se všemi, kdo věří v Krista a byli pokřtěni, třebaže žijí svůj křesťanský život mimo hranice církve katolické. Tento posledně jmenovaný typ společenství se od předchozích liší. Je to společenství sice reálně existující, ne však dokonalé; jeho dokonalosti brání rozdíly v učení, v disciplíně i v pojetí struktury církve a jejích úřadů (Dekret o ekumenismu, 3). Tento deficit je však popudem, aby byl postupně překonáván soustředěným úsilím o stále plnější jednotu. Nástrojem tohoto úsilí se ve 20. století stalo ekumenické hnutí, jež je třeba chápat jako zvláštní dar Boží milosti (Direktář 1993, 22).

80.1. V této souvislosti se stal sporným pojem „plnosti“ prostředků spásy, o níž katolická církev věří, že byla dána jen jí. (Citlivosti této myšlenky si byli vědomi i autoři dekretu *Unitatis redintegratio*, proto formulovali – narozdíl od pozdějších dokumentů – opatrněji: prostřednictvím katolické církve mají lidé přístup k celé plnosti prostředků spásy“, Dekret o ekumenismu, 3.) Novozákonní christologická a eschatologická kategorie „plnosti“ (*pléróma*) je zde vztažena ke konkrétní církvi, což může vzbudit dojem, že mimo tuto „plnost“ na ostatní církve již nic nezbyvá. Interpreti koncilních a pokoncilních dokumentů však ujišťují, že záměrem těchto formulací je něco jiného: Mají zdůraznit, že církve katolická uznáním křesťanských společenství mimo své vlastní hranice neztrácí nic ze svého bohatství, jež trvá v neztenčené a k životu církve potřebné, tj. plné míře. Křesťanské církve vně hranic církve katolické mají svá bohatství, ale nemají nic, co by církve katolická sama také neměla. V tomto smyslu mají tyto

církve pouze podíl na „plnosti“, svěřené církvi katolické a jsou s ní i tímto podílem spojeny. I v této interpretaci jde však o myšlenku riskantní, jež se snadno zvrhne v podezření, že katolická církev si přivlastňuje (anektuje) vše pozitivní, co je mimo její hranice.

80.2. Církve a církevní společenství vně hranic církve katolické se v jejím pohledu rozdělují do dvou kategorií: (a) Pravoslavné církve východní (mimo jednotu s Římem). Katolická církev uznává, že v nich se zachovala apoštolská duchovní a liturgická tradice ve zvláštní čistotě, i když její výklad se místy liší od výkladu platného v církvi katolické, a to vlivem rozdílu mentality i vnějších podmínek; působením těchto rozdílu, za přispění vnějších faktorů, a zejména z nedostatku porozumění a lásky, došlo posléze k rozdělení (Dekret, 14). Základním společným majetkem obou větví je z hlediska katolického princip apoštolské poslušnosti svěcení: pravoslavné církve konají řádnou bohoslužbu a platně vysluhují svátosti. Kromě toho uznává a cení katolická církev u pravoslavných jejich úctu k Bohorodici, ke společným svatým, mnišství a jiné duchovní dary (tamtéž, 15). (b) Oddělené církve Západu (protestantské). Zde existují „závažné rozdíly, a to nejen ve smyslu historickém, sociologickém, psychologickém a kulturním, nýbrž především v interpretaci zjevené pravdy“ (tamtéž, 19). Naproti tomu katolická církev uznává, že v těchto církvích a církevních společenstvích panuje přesvědčení, že středem a zdrojem církve je Kristus, což je základní předpoklad jednoty (20). Z dalších znaků těchto církví katolická církev zvláště oceňuje jejich „skoro kultickou úctu k Písmu svatému“ (21), osobní zbožnost a živý smysl pro spravedlnost. Poutem jednoty je také společně uznávaný křest podle ustanovení Kristova. Tato jednotu nemůže však být plně realizována jednotou eucharistickou, neboť na straně nekatolické chybí svátostné svěcení v apoštolské poslušnosti.

80.2.1. Oficiální katolické dokumenty užívají ustálené nomenklatury o církvích mimo hranice církve katolické: Jsou to „církve a církevní společenství“. Nikde však nebyl – nejspíše záměrně – podán jasný výměr a výčet, která církev spadá do jedné nebo do druhé kategorie. Pokud bychom za definiční znak považovali uznání principu apoštolské poslušnosti svěcení, bylo by nasnadě zařadit církve pravoslavné mezi „církve“, církve protestantské mezi „církevní společenství“. Ale dokumenty tuto jasnou hranici samy smazávají, když mluví o „oddělených církvích a církevních společenstvích na Západě“ (tamtéž, 19 aj.).

81. Změnil se pochopitelně i vztah katolické církve k EKUMENICKÉMU HNUTÍ. Dříve považováno za blud, je nyní chápáno jako zvláštní dar Boží milosti, jímž Bůh vyznamenal naši dobu. Toto hnutí je výrazem lítosti nad rozdělením Kristova lidu a zároveň výrazem touhy a snahy o nápravu. Katolická církev se k této touze přiznává jako ke své vlastní. Koncil doporučuje katolíkům účast na ekumenických snahách všech úrovní.

81.1. Odmítavý vztah katolické církve k ekumenickému hnutí byl nejtvrději vyjádřen encyklikou papeže Pia XI. (1922–1939) „*Mortalium animos*“ z r. 1928. Encyklika je reakcí na první světovou ekumenickou konferenci „pro víru a řád“ (Lausanne 1927), k účasti na níž papež již dříve vydal zákaz. Encyklika pokládá ekumenické snahy za „blud, který naprosto rozbíjí sám základ katolické víry“. Vždyť „pracovat k jednotě křesťanů nelze jinak, než snahou o návrat oddělených k jediné pravé církvi Kristově, od níž, naneštěstí, svého času byli odpadli“. Také na všech dalších světových ekumenických konferencích, včetně ustavujícího valného shromáždění Světové rady církví (Amsterdam 1948), byla katolíkům zakázána účast, byť jen pozorovatelská. Nicméně neoficiální kontakty skupin katolických teologů s ekumenickým hnutím nikdy neustaly a po 2. světové válce – snad vlivem prožité solidarity v utrpení – se výrazně rozvinuly na nejrůznějších úrovních. Na úrovni odborné spolupráce vznikají smíšené mezinárodní společnosti (*Societas Veteris testamenti* 1950, *Societas Novi testamenti* 1952, Mezinárodní patristická konference 1952 aj.). Řada významných katolických teologů důkladně studovala a vyhodnocovala teologická východiska a jednotlivé kroky ekumenického hnutí. Půda pro 2. vatikánský koncil byla připravena.

82. EKUMENICKÝ ZÁVAZEK, vyhlášený 2. vatikánským koncilem a od té doby mnohokrát oficiálně potvrzený, např. encyklikou papeže Jana Pavla II. *Ut unim sint*, má být realizován v několika rovinách. Katolická církev se sice nestala jednou z členských církví Světové rady církví, ale spolupracuje s ní; plným členstvím je zastoupena v Komisi pro víru a řád Světové rady. Významným výsledkem spolupráce v této komisi je dokument ekumenické konvergence „Křest, eucharistie a ordinace“ z r. 1982 (tzv. Limský dokument). – Zároveň vede katolická církev dialog s jednotlivými církvemi a svazy církví východní i západní tradice s cílem dosáhnout alespoň sblížení stanovisek, když už ne plné shody ve sporných otázkách. – Dekret o ekumenismu (*Unitatis redintegratio*) však zdůrazňuje, že ekumenické

snahy se mají stát věcí celého lidu, nejen oficiálních představitelů nebo teologických odborníků (Dekret, 5). Předpokladem je vnitřní obnova církve i každého jednotlivce, neboť pravý ekumenismus se rodí z lásky, trpělivosti a sebezapření (tamtéž, 6,7). Na rovině duchovní doporučuje dekret setkávání při společné modlitbě a bohoslužbě (8), na rovině vzdělávání laiků i duchovních připomíná potřebu uplatnit ekumenické aspekty a pěstovat ducha jednoty (10), na rovině praktické uvádí příklady možností společné služby (12); silný důraz klade na rovnoprávný dialog s křesťany jiných vyznání, jehož předpokladem je důkladné studium a očekávaným výsledkem nejen lepší poznání partnera, nýbrž i hlubší poznání vlastní pozice (9). Všechny tyto podněty byly konkretizovány a do jednotlivých úrovní církevní činnosti rozpracovány v obou ekumenických direktářích a směrnících místních církví.

82.1. Pokud jde o společnou (ekumenickou) bohoslužbu, rozlišuje direktář z r. 1993 (č. 108–121) dva základní typy: (a) Společná modlitba je bohoslužba, na jejíž přípravě a provedení se podílejí všechny zúčastněné církve. Může se konat při příležitostech církevních (zvláště v Týdnu modliteb za jednotu křesťanů) nebo i občanských a obecných; nemá však katolíkově nahradit účast na řádné mši. Společná modlitba zdůrazňuje společné křesťanské dědictví Písma, modliteb a písní. – (b) Účast na nesvátočné liturgické bohoslužbě. Zde se míní bohoslužba, která se koná podle řádu jedné z církví, zpravidla za předsednictví jejího představitele, a k níž jsou ostatní církve pozvány. Hostitelská církev se musí ovšem úzkostlivě vyvarovat všeho, co by mohlo zraňovat či odrazovat pozvané hosty z jiných církví. – S ohledem na rozdíly v učení a praxi svátostí nelze tuto bohoslužbu slavít jako bohoslužbu eucharistickou.

82.2. Direktář z r. 1993 klade také silný důraz na ekumenické vzdělávání a výchovu (formaci), a to jak věřícího lidu (č. 58–69), tak také osob, činných v pastorači (č. 70–90). Zvláštní úloha zde připadá institucím teologického studia (fakultám, seminářům a ústavům), kde se – za dodržení potřebných podmínek – předpokládá nejen možná výměna studentů s obdobnými zařízeními nekatolických církví, nýbrž i výměna vyučujících a společné bádání ve specializovaných ekumenických institutech.

82.3. Pokud jde o formy a struktury ekumenické spolupráce, považuje direktář za žádoucí, aby na místní (národní) úrovni působily ekumenické (křesťanské apod.) rady církví za účasti představitelů církve katolické (č. 166–171).